

Martyr Soleimani's manners and character in serving the people: providing a practical model for the agents of the Islamic system

Abstract

Martyr Soleimani, who was trained in Islam and the school of the Imams of the Revolution, was an example of a real and sincere human being in serving people and cannot be limited to geographical borders. Due to the fact that serving people is a central issue in Islam and also the statements of the Supreme Leader, in this article, using a mixed method, the character and method of Martyr Soleimani in serving people were studied. The statistical population of this research is the statements of the Supreme Leader, and also speeches, manuscripts, memoirs and interviews with friends and acquaintances of the great martyr, which were analyzed using the method of content analysis. The obtained data include 137 basic themes, 25 organizing themes and 6 comprehensive themes, including motivating factors to serve the people (Motivational desires, utilitarianism and virtue); underlying factors (monotheistic-Islamic worldview and ideology and value system) and finally, the dimensions of the character and method of Martyr Soleimani in serving people (self-sacrifice, justice, courage, sincerity, prudence and wisdom, kindness, honesty, management and Jihadic work). Kappa Cohen coefficient and Delphi method were used to measure the reliability and validation of the components.

Keywords: Supreme Leader, Martyr Soleimani, serving people, service

ماهنامه علمی (مقاله علمی- پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران،

سال پنجم، شماره دوازدهم، اسفند ۱۴۰۱، صص ۳۰۷۰-۳۰۸۵

<https://doi.org/10.30510/psi.2022.329168.3099>

سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم: ارائه الگویی کاربردی برای

کارگزاران نظام اسلامی

محمد رضا جابرانصاری^۱

ندا کاوند^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۷

چکیده

شهید سلیمانی تربیت شده اسلام و مکتب امامین انقلاب؛ و نمونه یک انسان خدمت‌گزار واقعی و با اخلاص بودند؛ که خدمت و خدمت‌رسانی این شهید بزرگوار محدود به مرزهای جغرافیایی نبود. از آنجا که خدمت به مردم مسئله محوری در دین اسلام و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می‌باشد، در این مقاله با به‌کارگیری روش آمیخته به بررسی سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم پرداخته شد. جامعه آماری این پژوهش بیانات مقام معظم رهبری، سخنرانی‌ها و دست‌نوشته‌های شهید سلیمانی و خاطرات و مصاحبه‌های انجام شده با دوستان و آشنایان آن شهید بزرگوار می‌باشد؛ که با استفاده از روش تحلیل مضمون تجزیه و تحلیل شدند. داده‌های بدست آمده شامل ۱۳۷ مضمون پایه، ۲۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۶ مضمون فراگیر می‌باشد که شامل عوامل ترغیب‌کننده خدمت به مردم (انگیزه‌های اشتیاقی، منفعت‌طلبی و فضیلت‌گرایی)؛ عوامل زمینه‌ای (جهان‌بینی توحیدی- اسلامی و ایدئولوژی و نظام ارزشی) و در نهایت ابعاد سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت‌رسانی (ایثارگری و فداکاری، عدالت، شجاعت، اخلاص، تدبیر و حکمت، مهربانی، صداقت، مدیریت و کار جهادی) می‌باشد. برای سنجش پایایی و اعتبار سنجی مؤلفه‌ها، از ضریب کاپا کوهن و روش دلفی استفاده شد.

کلیدواژه‌ها: مقام معظم رهبری، سیره و منش شهید سلیمانی، خدمت به مردم، خدمت‌رسانی

استادیار، گروه مدیریت، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران.

m_ansari1353@yahoo.com

گروه مدیریت، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران.

nkavand@yahoo.com

زندگی بشر از دیرباز به صورت اجتماعی بوده است. برخورداری افراد از زندگی اجتماعی موجب گردید تا آنها بتوانند، به نیازهای متنوع خود دست یابند. زندگی اجتماعی، علاوه بر وجود قوانین و مقررات دقیق و مجریان توانمند؛ و همین‌طور ضمانت اجرای مطمئن، نیاز به برخورداری افراد جامعه و کارگزاران آنها از روحیه همکاری و احساس ضرورت خدمت به یکدیگر دارد. چراکه انسان موجودی است اجتماعی و حیات و قوام جامعه بشری نیز در گرو حفظ پیوندها و مناسبات اجتماعی است. براین اساس، در تمام جوامع اندیشمندان به دنبال راه کارهایی هستند تا حس خدمت به یکدیگر و احساس مسئولیت بیشتر در انجام وظایف را تقویت کنند. بررسی‌ها گویای این حقیقت است که در طول تاریخ، موفق‌ترین جوامع آنهایی بودند که حس همکاری و خدمت به هم‌نوع و پایبندی به انجام وظیفه در آنها بیشتر بوده است. (حکیمی، ۱۳۹۷، ۲) خدمت و خدمت‌رسانی به هم‌نوعان، در همه ادیان آسمانی و جوامع بشری دارای ارزش و ارج والایی بوده و شاید قریب به یقین بتوان گفت ارزشمندی خدمت به هم‌نوع امری فطری و همزاد با بشر است؛ که مبتنی بر حس نوع‌دوستی و دگرخواهی است.

خدمت به مردم و خدمت‌رسانی کاری ارزشی - اخلاقی و مفهومی گسترده می‌باشد که تمام فعالیت‌های مفید و مثبت افراد را در زمینه‌های: اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و معنوی شامل می‌شود. (بهمنی و همکاران، ۱۳۹۹، ۲۹۰) در جوامع خدمت‌گزار، به دلیل وجود حس نوع‌دوستی، تمایل بر این است که افراد و سازمان‌ها تأثیر مثبتی بر جامعه داشته باشند. آنها به نحوی می‌کوشند تا در قبال جامعه پاسخگو باشند، اعتماد عامه را بالا ببرند و از روش‌هایی برای انجام امور استفاده کنند که نشان‌دهنده ارزش‌های بنیادین جامعه نظیر عدالت، اخلاقیات، صداقت و احترام باشد. (کونسیل، ۲۰۰۴، ۱۲) خدمت به مردم در دو دیدگاه غرب‌گرایانه و اسلام‌گرایانه دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. در جهان‌بینی اسلامی خدمت به مردم و خدمت‌گزاری فعلی اخلاقی - ارزشی است که در کنار خلق ارزش‌های بنیادین در جامعه؛ زمینه‌ساز تعالی روح افراد و ارتقاء مادی و معنوی جامعه انسانی می‌گردد.

در آموزه‌های دین مبین اسلام و سیره اهل بیت علیه السلام از نظر ارزشی و حسن فعلی کمتر عملی به پای خدمت به مردم می‌رسد. از نظر حسن فاعلی نیز هر کس برای اجتماع و مردم سودمندتر باشد؛ از بهترین مردم به حساب می‌آید. پیامبر اکرم (ص) خدمت به بندگان خدا را در ردیف ایمان به خدا آورده، و می‌فرماید، دو خصلت است که چیزی بالاتر از آن دو نیست: یکی ایمان به خدا، دیگری سودرساندن به بندگان خدا. (مجلسی، ۱۳۸۶، ج ۷۱، ۳۱۹) حضرت علی (ع) نیز می‌فرماید: به همه مردم نیکی کن؛ چرا که ارزش هیچ عملی در پیشگاه خداوند سبحان با فضیلت کارهای نیک برابری نمی‌کند. (شریف الرضی، ۱۳۸۷، ۱۰۵۰) در مکتب حیات‌بخش اسلام خدمت امری والا و ارزشمند می‌باشد؛ که حد و مرزی نداشته و یک دین‌باور حقیقی در تمام صحنه‌های زندگی با الهام از رهبران آسمانی خویش می‌کوشد تا خدمتی را به بشر ارائه کند؛ گرچه فرد مخدوم، هم‌کیش او نباشد. خدمت‌رسانی در دیدگاه اسلام موجب تقرب به درگاه الهی و از جمله اعمال صالحی است که به‌عنوان یک صفت عالی نفسانی در حیات انسان‌ها نقش هدایت‌گری داشته و فی‌نفسه سازنده اندیشه پاک آسمانی می‌باشد. خدمت به خلق در کنار ارزش اخلاقی؛ دارای ارزش معنوی نیز بوده؛ و آثار و برکات فراوان مادی و معنوی را در حیات فردی و اجتماعی بشر بر جای می‌گذارد. در این راستا باید تلاش گردد تا «خدمت‌گزاری» به - عنوان یک ارزش اخلاقی - معنوی و هنجار اجتماعی در جامعه نهادینه‌سازی شود.

این روزها در محافل علمی و غیر علمی، کارشناسان اهل فن از الگویی کارآمد در خدمت؛ با گستره بین‌المللی سخن می‌گویند، که به عنوان یک هویت ایرانی بی‌بدیل، مکتب جدیدی مبتنی بر تفکر دینی و جهان‌بینی الهی را در عرصه ملی و بین‌المللی ارائه نموده است؛ و آن کسی نیست جز سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی. شهید قاسم سلیمانی چهره و شخصیت تکرارنشدنی در طول تاریخ

می‌باشد که خدمت خالصانه و صادقانه ایشان به بشریت برکسی پوشیده نیست. این شهید بزرگوار، نمونه‌ای بارز از مسلمانی بودند که به معنی واقعی و نه شعاری و تعارف دغدغه مردم را داشتند؛ و در خدمت به مردم، محدود به مرزهای جغرافیایی و حزب و گرایش سیاسی خاصی نبودند. سیره و منش حاج قاسم سلیمانی؛ در خدمت مبتنی بر انگیزه‌های الهی و در جهت تقرب الی‌الله و دستیابی به تعالی و سعادت جاودانه بود. آن اسطوره فراموش‌نشده و تربیت‌شده مکتب امام خمینی؛ همه عمر پر برکت‌شان را در راه خدمت به خلق صرف نموده و بهترین راه برای تقرب به خدا را خدمت به مردم می‌دانستند و در برابر مردم نه یک فرمانده و سردار بلکه برادری مهربان و دلسوز بودند و به معنای واقعی کلمه تبلور آیه کریمه «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ وَ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» (سوره فتح، آیه ۲۹) بودند. الگوی خدمت در مکتب شهید سلیمانی متمایز از الگوهای غربی و مبتنی بر ارزش‌های معنوی و جهان‌بینی توحیدی اسلامی؛ و تبلور واقعی خدمت به جامعه بشریت می‌باشد. به فرموده مقام معظم رهبری (مدظله العالی) سردار شهید قاسم سلیمانی را نباید به چشم یک فرد نگاه کرد، بلکه باید به چشم یک مکتب، یک راه و یک مدرسه درس‌آموز نگاه کنیم. (مقام معظم رهبری، خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷) لذا سعی شد سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) که بهترین منبع برای شناخت آن شهید بزرگوار می‌باشد، و تجزیه و تحلیل سخنرانی‌ها و دست‌نوشته‌های شهید سلیمانی، و مصاحبه‌های رسانه‌های مختلف با دوستان و هم‌زمان شهید، مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به اهمیت مسئله خدمت و خدمت‌گزاری، الگویی کاربردی برای کارگزاران نظام اسلامی ارائه گردد.

۲. چارچوب نظری

۱-۲ ادبیات پژوهش

خدمت و خدمت‌گزاری

برای واژه «خدمت» معانی متعددی چون نوکری، پیشخدمتی، چاکری، خدمتکاری، خدمت، کارمندی و خدمت‌گزاری ذکر شده است. (زارعی و هنجنی، ۱۳۹۶، ۱۳۸) در لغت‌نامه دهخدا «خدمت» به معنای پرستاری، تعهد و تیمار؛ انجام عملی از سر بندگی و دلسوزی برای کسی؛ تعهد و دلسوزی؛ مراقت؛ انجام کاری نیک در حق کسی (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۸، ۳۴۵) و همچنین، در معنای مشابه کارکردن برای کسی و... (معین، ۱۳۹۱، ۱۴۲۰) به کار رفته است. از نظر کاربردی خدمت، فعالیت یا منفعتی نامحسوس و ملمس‌نشده است که یک طرف به طرف دیگر عرضه می‌کند و مالکیت چیزی را نیز به دنبال ندارد. تولید خدمت ممکن است به کالای فیزیکی وابسته باشد یا نباشد.

خدمت‌گزاری مفهومی مثبت و موضوعی کلیدی است که ارتباط مستقیم با میزان درک افراد از خود دارد. این مفهوم؛ ریشه در اخلاقیات، روانشناسی و جامعه‌شناسی داشته و اشاره به وظیفه یا عمل و فعالیتی دارد که از سوی شخص یا نهادهایی به سود مردم ارائه می‌گردد و در دو سطح فردی و حکومتی مطرح می‌باشد. خدمت‌گزاری در سطح فردی یعنی فرد، خود را نسبت به خود و موقعیتی که در آن قرار گرفته است و همچنین نیازهای دیگران مسئول بداند. بنابراین، خدمت‌گزاری فردی بر فرد تمرکز دارد و در یک بستر اجتماعی اتفاق می‌افتد. (بهمنی و همکاران، ۱۳۹۹، ۲۹۲) خدمت‌گزاری در سطح حاکمیتی اشاره به خدمات ارائه‌شده از سوی سازمان‌ها و نهادهای دولتی برای تأمین منافع عمومی دارد؛ که از آن تحت عنوان «خدمت عمومی» یاد می‌شود. خدمت عمومی نمایانگر آن قسمت از شخصیت حقوقی دولت است که فعالیت مرتبط با منافع عمومی را از رهگذر برآورده نمودن نیازهای شهروندان، انجام می‌دهد. (ماتی و کاملیا، ۲۰۱۵، ۹۸۳) براین اساس مبادرت به خدمتی که به سود عموم منتهی می‌شود، وصف بارز این‌گونه خدمت‌ها

است. این دیدگاه وجود دارد که در بخش عمومی انجام شغلی که منجر به ارتقای منافع عمومی شده و برای عامه مردم مفید و سودمند می‌باشد، به خودی خود برای کارکنان دولت مشوق و برانگیزاننده بوده و برخی از مدیران و کارکنان دولتی با انگیزه‌هایی ماورای منافع شخصی مانند حس دلسوزی، انجام وظیفه شهروندی، و فداکاری و ایثار به مشاغل دولتی علاقمند بوده و از این طریق برانگیخته می‌شوند. (حمیدی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵، ۵۳) خدمت عمومی ساختاری گسترده دارد و کارگزاران و مدیران این بخش باید از انگیزه لازم برای ارائه خدمت به عموم و تأمین منافع عمومی برخوردار بوده و در جهت ارتقای انگیزه در بین کارکنان و سازمان‌شان تلاش نمایند.

خدمت به مردم در مبانی و آموزه های دین اسلام

از دیدگاه اسلام ارزش مطلق خداپرستی است و سایر ارزش‌ها مقدمی، نسبی و وسیله ای‌اند. با این رویکرد در هر فعالیت سود بیشتر وقتی مطلوب خواهد بود؛ که در مسیر خداپرستی باشد، و موجبات تقرب الهی را فراهم آورد. لذا خدمت به مردم و تلاش در جهت رفع حوائج و مشکلات آنها در تعالیم دینی جایگاه ویژه‌ای دارد. دستورات و تاکیدات خدای متعال در قرآن کریم، فرمایشات و سیره نبوی (ص) و ائمه معصومین (ع) در خدمت و رسیدگی به امور مردم نشان از توجه اسلام در خدمت‌رسانی به مردم و رفع مشکلات آنها دارد. به طوریکه اسلام و ایمان در گرو خدمت به خلق دانسته شده است. پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: مسلمانانی غیر از خدمت به برادران مسلم و اهتمام در رفع مشکلات آنان نیست. (مجلسی، ۱۳۸۶، ج ۷۱، ۳۳۷) در روایتی از امام صادق (ع) نیز خدمت به مردم نتیجه کمال ایمان معرفی شده و می‌فرمایند: نیکی به برادران و تلاش در رفع مشکلات آنان از شایسته ترین کارها (از کمال ایمان و خلوص آن) است. (محمدی ری شهری، ۱۳۹۵، ج ۱، ۱۳۹۹) بنابراین افرادی که به دنبال دستیابی به ایمان کامل می‌باشند، زمانی به این مهم زمانی دست خواهند یافت، که ارزش‌های انسانی همچون گره گشایی و خدمت به مردم در آنها تقویت شده باشند و ویژگی‌های انسان رشدیافته و کامل، بر او حاکم باشند و در جهت قرب الهی گام بردارد، در این زمان است، که انگیزه‌ها و جاذبه‌های معنوی در او کارساز خواهد بود (ترکزاده و زینعلی، ۱۳۹۱، ۱۳) و رفتار او به وسیله انگیزه‌های ارزشمند شکل می‌گیرد. انگیزه افراد برای ارائه خدمت را می‌توان در سه دسته قرار داد. دسته اول اشاره به انگیزه‌هایی دارد که هدف و انگیزه خدمت در آنها برخواسته از احساس نوع دوستی و انسان‌گرایی است؛ این نوع از انگیزه خدمت هیچ مرزی نداشته و هر جا انسانی یافت شود که نیازمند یاری است، باید در جهت رفع احتیاج او اقدام نمود. دسته دوم خدمت‌رسانی یک نوع داد و ستد می‌دانند؛ یعنی انتظار دارند مابه ازای خدمتی که انجام می‌دهند را دریافت نمایند. این نوع خدمت، فاقد ارزش می‌باشد؛ زیرا نه انگیزه مردمی در آن وجود دارد و نه احساس نوع دوستی. دسته سوم، افرادی هستند که خدمت به خلق در تفکر و اندیشه آنان، نوعی عبادت و موجب تقرب به پروردگار است. (رودباری و رفیعی‌پور، ۱۳۹۱، ۸۹) این نوع از خدمت کاری اخلاقی و دارای ارزش‌های معنوی است، که سعی می‌شود ضمن مفیدبودن شکل عمل، روح معنویت را نیز بر آن حاکم سازند؛ و خدمتی خالصانه و بی منت به مردم ارائه داده شود. در این نوع از خدمت که خدمت مورد تأکید در تعالیم اسلام می‌باشد؛ شخص خدمتگزار باید سعی نماید خدمتی خالصانه و صادقانه به دور از ریا و هرگونه منت به مردم ارائه دهد. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: مبادا با خدمت‌هایی که انجام دادی بر مردم منت گذاری. (شریف الرضی، ۱۳۸۷، ۱۰۷۴) خدمت نشأت گرفته از این نوع جهان‌بینی، ارزشمندترین نوع خدمت به شمار می‌رود؛ که موجبات کمال و تعالی انسان و قرب و رضایت خداوند متعال را فراهم می‌آورد. بر این اساس اسلام و ایمان در گرو خدمت به مردم است و به فرموده نبی مکرم اسلام مسلمانانی غیر از خدمت به برادران مسلم و اهتمام در رفع مشکلات آنان نیست. (مجلسی، ۱۳۸۶، ج ۷۱، ۳۳۷) بر این اساس خدمت به مردم و خدمتگزاری از ویژگی‌ها و مشخصه‌های اصلی مؤمنان به شمار می‌آورد. از امام صادق (ع) نقل شده است: مؤمنان خدمتگزار یکدیگرند، بدین معنی که به یکدیگر فایده و سود می‌رسانند (حکیمی و همکاران، ۱۳۹۵، ج ۶، ۶۴۷)

آنچه که از تعالیم دینی بر می آید خدمت به مردم و خدمتگذاری به طور مطلق عملی شایسته و مطلوب می باشد، که در کنار ارزش های دینی از ارزش های اخلاقی نیز برخوردار می باشد و به فرموده پیامبر اکرم (ص) «پس از ایمان به خداوند، سرآمد تمام اعمال عاقلانه، بشردوستی و نیکی به مردم است، چه خوب و درستکار باشند و چه فاسق و گناهکار» (قائنی و محفوظ، ۱۳۹۲، ۵۷) در آموزه های دین اسلام کسی که خادم مردم باشد، و صادقانه و خاضعانه به مردم خدمت نماید، بزرگوار و بهره مند از ارزش های اخلاقی است. حضرت رسول اکرم (ص) در این باره می فرماید: سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ (ابن بابویه، ۱۳۸۵، ج ۴، ۶۸) بزرگ یک قوم کسی است که خادم آنها باشد، و حضرت علی (ع) فرمودند: من تفضل خدام (تمیمی آمدی، ۱۳۹۵، ۷۱) هر که بزرگوار باشد خدمت می کند. بنابراین ورای مسئله دین و ارزش های دینی، از نظر افراد دارای ارزش های اخلاقی خدمت به مردم عملی شایسته و انسانی است. این افراد در هر پست و مقامی باشند خود را خادم مردم دانسته و خود را برتر از دیگران نمی دانند.

خدمت به مردم در دیدگاه مقام معظم رهبری

دیدگاه و منظومه فکری مقام معظم رهبری در امتداد جریان فکری ویژه ای است که ادامه دهنده گفتمان فکری علمای گذشته و استمرار بخش گفتمان امام خمینی (ره) است؛ که مبتنی بر رویکرد دینی و اجتهادی در مسائل معاصر می باشد. لذا از گفتمان ها و جریان های معاصر که بی توجه به دغدغه های انسان معاصر بوده و مبتنی بر ارزش های غربی و شرقی می باشند؛ متمایز بوده و مبتنی بر آموزه های دین مبین اسلام و سیره ائمه اطهار (ع) می باشد.

مبتنی بر تأکیدات دین مبین اسلام و تعالیم دینی، مقام معظم رهبری بر مسئله خدمت رسانی و خدمت به مردم تأکید ویژه ای داشته و معتقدند که گفتمان اصلی دولت اسلامی که هیچ چیز نباید موجب غفلت از آن شود همین مسئله خدمت است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۶۹/۲/۶) از نظر معظم له انگیزه خدمت به مردم؛ سرلوحه ای همه ی انگیزه ها بوده و نباید در این انگیزه؛ انگیزه های گوناگون دخالت داده شود؛ بلکه باید به دور از انگیزه های شخصی، به دور از هر چیزی و فقط با انگیزه ی خدمت به مصالح کشور مسئولیت ها انجام بگیرد، (مقام معظم رهبری؛ دیدار با نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۳/۳/۴) بنابراین مسئولین و کارگزاران امر باید در خدمت، انگیزه ای الهی و در جهت رضای پروردگار را در انجام مأموریت و مسئولیت خود وارد کار نمایند؛ (مقام معظم رهبری؛ دیدار با جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۶/۶/۲۶) و با هدف اجرای عدالت، تأمین آسایش مردم، فراهم کردن زمینه ی جامعه ی انسانی برای شکفتن استعدادها و تعالی انسان ها؛ مناصب دولتی و مسئولیت ها را (مقام معظم رهبری، خطبه های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۹/۹/۲۵) بپذیرند. از دیدگاه مقام معظم رهبری آنچه که می تواند در امر خدمت گذاری و خدمت به مردم و منافع ملی راهنمای عمل و بهترین انگیزه در مسئولیت ها و کارها باشد اخلاص، جد و جهد، خستگی ناپذیری، بی طمعی، ترجیح دادن مصالح عمومی بر مصالح شخصی (مقام معظم رهبری، خطبه های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۵/۸/۲)، در نظر گرفتن مصالح ملی و عموم (مقام معظم رهبری، دیدار با جمعی از معلمان و کارگران، ۱۳۸۱/۲/۱۱) است. ایشان تأکید دارند که کار برای مردم و به سود مردم به عنوان مهم ترین انگیزه در مسئولیت ها می باشد. (مقام معظم رهبری، دیدار با اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر، ۱۳۸۹/۴/۲۳) در واقع خدمت به مردم وظیفه ای دینی (مقام معظم رهبری، چهاردهمین سالگرد ارتحال امام خمینی، ۱۳۸۲/۳/۱۴) و از شاخص های دولت اسلامی، (مقام معظم رهبری دیدار با ائمه مختلف مردم، ۱۳۶۹/۲/۶) است که مبنا و اساس آن دیدگاه و مکتب اسلام و تفکر الهی - توحیدی (مقام معظم رهبری، دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۷۲/۶/۳) می باشد. در این مکتب و نظام فکری خدمت به مردم توفیقی الهی و برترین عبادت محسوب می شود، که از سوی خداوند متعال در اختیار افراد قرار داده شده است. لذا باید آن را قدر دانسته و آن را فرصت مغتنمی به شمار آورند و با خلوص نیت و برای رضای خدا با نیت خدمت به مردم وارد میدان خدمت شوند. (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۶/۶).

در راستای تشخیص و تبیین فرهنگ خدمت‌گزاری بهمنی وهمکاران (۱۳۹۹) در یک مقاله پژوهشی به طراحی و تبیین مدل فرهنگ خدمت‌گزاری بر اساس اندیشه‌های حضرت امام خمینی پرداختند. این پژوهش به صورت آمیخته و با روش تحلیل مضمون انجام پذیرفته و حاصل کار به صورت مدل فرهنگ خدمت‌گزاری مبتنی بر وصیت‌نامه الهی سیاسی امام خمینی^(ره) ارائه شد. این مدل شامل چهار شاخص: فرهنگ جهادی، فرهنگ مشارکتی، فرهنگ اسلامی و فرهنگ حرفه‌ای بود. آخوندی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «شمیم خدمت»، به تبیین مسئله خدمت‌گزاری از منظر آیات و روایات و سیره معصومین پرداخته و درباره موضوعات معناکاوی، کارکرد و نقش، و اهتمام به خدمت‌گزاری، تقدیر از انبیا و اولیای خدمت‌گزار در قرآن، سیره پیامبر اعظم و امامان معصوم، پاداش خدمت‌گزاری و آسیب‌ها و موانع خدمت‌گزاری بحث نموده است. حکیمی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای پژوهشی به تبیین خدمت‌رسانی در کلام و سیره معصومین (ع) پرداخت، نتایج نشان داد که خدمت به دیگران جایگاه والا و ارزشمندی در نظام فکری اسلام داشته و دارای گستره و شمول فراوانی می‌باشد، بطوریکه از حوزه خانواده و همسایگان شروع شده و تمامی عرصه‌های اجتماعی و حتی بین‌المللی را شامل می‌گردد و انحصار به یک کار مشخص و معین ندارد. همچنین به منظور بررسی ارزش خدمت به مردم رودباری و رفیعی پور (۱۳۹۲) در مقاله‌ای پژوهشی با بکارگیری روش کاربردی، نظری، تحلیلی و اسنادی به بررسی آیات و روایات درباره ارزش خدمت و راه‌های وصول آن از جهت نظری و عقلانی پرداختند. در این بررسی بیان شد که اسلام برای خدمت صادقانه به مردم اهمیت خاصی قائل است و در آیات و روایات آمده بود که این مهم مورد مدح و ستایش قرار گرفته و دارای اجر و پاداش فراوان است، کار پلیس در نظام جمهوری اسلامی دارای ارزش است؛ زیرا او همواره در حال خدمت به مردم است.

۳. روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف بررسی سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم انجام گرفته است. با توجه به هدف؛ پژوهش حاضر از جمله پژوهش‌های تفهیر گرایانه می‌باشد که به صورت آمیخته انجام پذیرفت. بدین منظور، در گام اول برای شناخت سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم، بیانات مقام معظم رهبری به صورت هدفمند، سخنرانی‌ها و دست‌نوشته‌های شهید سلیمانی، و مصاحبه‌های رسانه‌های مختلف با دوستان و هم‌زمان شهید، با بکارگیری روش تمام شماری مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش نمونه‌ها به روش قضاوتی و هدفمند انتخاب گردیدند؛ و بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل مضمون با استفاده از نرم افزار Maxquda بهره گرفته شد. «تحلیل مضمون» از پرکاربردترین روش‌ها؛ در تحلیل داده‌های کیفی می‌باشد که به عنوان «روش شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای داده‌های کیفی» مطرح شده است. از میان چهار روش مشهور در تحلیل مضمون، در این مطالعه از روش شبکه مضامین استفاده شده است. این شبکه، بر اساس روندی مشخص، سه دسته مضامین (پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر) را در یک ساختار طولی، نظام‌مند می‌کند؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح را همراه با روابط میان آنها، نشان می‌دهد. (عابدی جعفری و دیگران، ۱۳۹۰، ۱۷۰) مضامین عبارتند از: لایه نخست «مضامین پایه» که شامل نکات مهم، قابل توجه و متمایز در متن است و در کانون شبکه مضامین قرار می‌گیرد. لایه دوم «مضامین سازمان‌دهنده» است. این لایه با تلفیق و تجمیع مضامین پایه به دست می‌آید و واسط مضامین لایه اول و سوم است. آخرین لایه، دربرگیرنده مضامین فراگیر است که حاصل ترکیب مضامین سازمان‌دهنده و بیانگر اصول کلان حاکم بر متن فراگیر به مثابه یک کل است (آتراید استرلینگ، ۲۰۰۱، ۴۸۶)

در این گام سعی شد ضمن دسته‌بندی و مطالعه اولیه متون گردآوری شده؛ شناسه‌های اولیه ایجاد و شناسه‌گذاری‌ها انجام و قالب مضمون‌ها تهیه گردد. سپس به منظور شناخت مضمون‌ها؛ شناسه‌ها با قالب مضمون‌ها تطبیق داده شد، و مضمون‌ها از بخش‌های

شنا سه‌گذاری شده متون استخراج و در نهایت با استفاده از روش دلفی مورد پالایش و بازبینی قرار گرفت. پس از انجام جرح و تعدیل‌های نهایی در گام دوم به ترسیم شبکه مضمونها و همچنین تحلیل آنها پرداخته شد. نهایتاً در گام سوم، مرتبط کردن نتایج تحلیل با سؤال تحقیق و مبانی نظری و نوشتن گزارش علمی انجام پذیرفت.

در پژوهش‌های کیفی از به‌کاربردن مفاهیم روایی و پایایی اجتناب شده، و به‌جای آنها از واژگان معیار اعتماد‌پذیری یا قابلیت اعتماد (محمدپور، ۱۳۹۲، ۱۸۴) جهت ارجاع و ارزیابی کیفیت نتایج کیفی استفاده می‌کنند برای سنجش پایایی می‌توان روش‌های توافق درصدی، روش هولستی، آلفای کرپندورف، کاپای کوهن و پای اسکات را نام برد. (حسنقلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶، ۵۰۳). در پژوهش حاضر از ضریب کاپای کوهن توافق بین کدگذاران استفاده شده است. ضریب کاپا بین +۱ و -۱ تغییر می‌کند که مقدار +۱ در آن به معنی توافق کامل بین کدگذاران و -۱ به معنای عدم توافق و مقدار صفر نیز ناشی از شانس و تصادفی بودن توافق است. (مؤمنی، ۱۳۹۶، ۱۸۰) برای سنجش روایی، از نظر خبرگان و روش دلفی بهره گرفته شد. بدین منظور مؤلفه‌ها و کدهای استخراج شده در اختیار خبرگان قرار گرفت و از آنها خواسته شد؛ میزان موافقت خود را درباره مؤلفه‌ها و ابعاد مدل، بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت، مشخص نمایند. بعد از انجام جرح و تعدیل‌های لازم بر اساس نظر خبرگان به منظور دستیابی به اجماع در خصوص شاخص‌ها، پرسشنامه‌ای تهیه و بین خبرگان توزیع و داده‌ها با بکارگیری آزمون دوجمله‌ای و نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

۴. یافته‌های تحقیق

به منظور احصاء مفاهیم و مضامین انگیزه خدمت در مکتب شهید سلیمانی مجموعه‌ای از اسناد و مدارک که شامل مجموعه بیانات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (در خصوص خدمت‌گزاری، خدمت به مردم و شهید سلیمانی) به همراه سخنرانی‌ها و وصیت‌نامه شهید سلیمانی و خاطرات و مصاحبه‌های انجام‌شده با سرداران، هم‌زمان، خانواده و دوستان آن شهید بزرگوار که بالغ بر ۱۶۰ نمونه بود جمع‌آوری و دسته‌بندی گردید؛ و با بکارگیری روش تحلیل مضمون، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

در این پژوهش تحلیل مضمون به روش استقرایی و بر اساس داده‌ها انجام شد، لذا فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش برای انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه شده صورت پذیرفت. بر اساس سبک و شیوه روش تحلیل مضمون مفاهیم مهم در قالب مضمون‌های پایه استخراج گردید. پس از استخراج مضامین پایه؛ با در نظر گرفتن میزان هم‌پوشانی و شباهت معنایی مضامین، فهرستی از مضمون‌ها را به صورت سلسله‌مراتبی در قالب مضمون پایه، مضمون سازمان‌دهنده و مضمون فراگیر تنظیم شد.

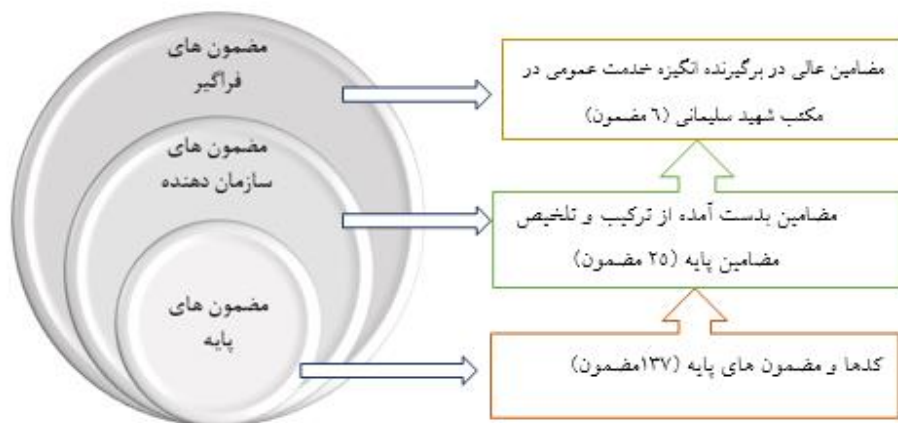
جدول ۱: سلسله مراتب مضامین

مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
کفایت اجتماعی + کفایت فردی و خانوادگی + تأمین معیشت	تأمین نیازهای مادی	منفعت طلبی
ثروت‌اندوزی + تأمین منافع نزدیکان + اشرافی‌گری	فزون‌خواهی	
مقام‌خواهی + نام نیک به‌جا گذاشتن + قدرت‌طلبی، منزلت‌طلبی + تمایل به تأثیر در سیاست‌گذاری + پیشرفت فردی	ریاست‌طلبی	
خیرخواهی + ایثار، کرامت و آزادگی + محبت و مهربان + نوع‌دوستی + عزت - گرای	سعادت‌خواهی	فضیلت‌گرایی

	کمال جویی	دستیابی به ارزش های والای انسانی+خودسازی+دستیابی به درجات عالی معنوی+خدا شناسی و درک حضور خداوند
انگیزه های اشتیاقی	عدالت گستری	استقرار عدالت در جامعه+از بین بردن شکاف های اقتصادی و اجتماعی+محرومیت زدایی
	وطن دوستی	دفاع از منافع ملی+دلبستگی یه وطن+حفظ هویت ملی- فرهنگی+علاقمند بودن به اعتلای کشور
	گرایشات اجتماعی	دستیابی به آرامش و امنیت خاطر+ تمجید و مورد توجه قرار گرفتن+ پیشرفت اجتماعی+ارتباط با دیگران
جهان بینی توحیدی اسلامی	تکریم انسان	احترام به مردم+فروتنی نسبت به مردم+رابطه حسنه با مردم داشتن+دفاع از کرامت و شخصیت انسان ها+پاسداری از حقوق انسان ها
	تعالی اسلام	پایبندی به اصول و میانی اسلام+ دفاع از اسلام+ پیاده سازی اسلام+ تمسک به اسلام+صادر نمودن اسلام به جهان
	آخرت گرایی	ایمان به معاد+ایمان به محاسبه و فزع الهی+ایمان به عدل الهی
	خدا محوری	توجه به ذکر و یاد خدا در همه حال+ انس با خدا و قرآن+شکرگذار بودن + تلاش در جهت تحقق وعده های الهی+توکل به خدا+ایمان و خدا باوری+جلب رضایت خداوند
	حق گرایی	توصیه به حق+ حق طلبی و تلاش در جهت احقاق حقوق الهی+ شناخت حق+ استقامت در مسیر دین
	دین مداری	رعایت حدود الهی+تقوا مداری+ اجرای دین در ساحت فردی و اجتماعی+عبودیت و بندگی+ بصیرت دینی داشتن
ایدئولوژی و نظام ارزشی	انقلابی گری	حرکت در مسیر انقلاب+استکبارستیزی+پافشاری بر مبانی و اصول انقلاب+حرکت انقلابی+اجرا و استقرار ارزش های انقلاب+حفظ و احیای ارزش های انقلاب+تلاش برای اعتلای انقلاب
	ولایت مداری	تمسک به ائمه اطهار (ع)+التزام عملی و قلبی به ولایت فقیه+جهاد در راه ولایت+مقابله با مخالفین ولایت فقیه+مکتبی بودن+پیاده سازی سیره علوی+ تلاش برای تحقق ولایت الهی- اسلامی+تبیین جایگاه ولی فقیه

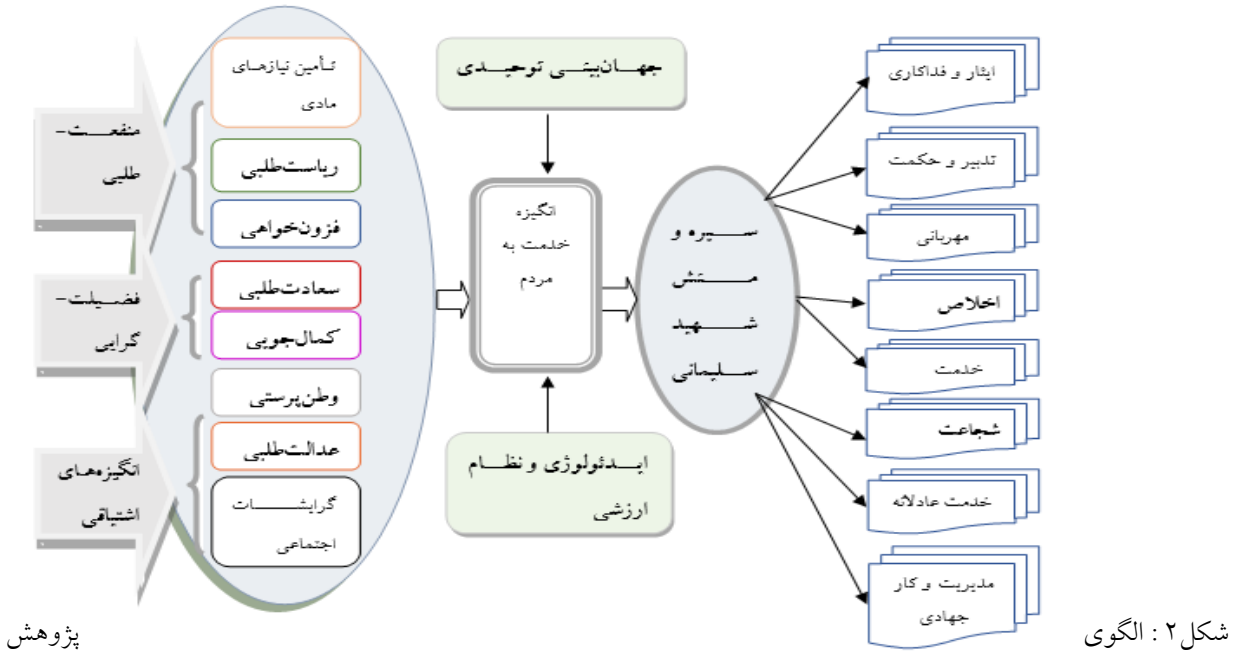
	فراملی و فرامذهبی بودن	عدم وابستگی به احزاب و جناح های سیاسی+متعهدبودن به پیروان همه ادیان+مسئولیت پذیری در قبال همه بشریت+چهره ملی بودن
	ارزش های اخلاقی و دینی	حرکت به سوی تعالی و سعادت+پرهیز از کبر و غرور+دنیا گریزی+معنویت گرایی
سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم	ایثارگری و فداکاری	از خودگذشتگی+اولویت دهی به منافع عموم+چشم پوشی از منافع فردی+روحیه فداکاری
	عدالت	برابری در ارائه خدمت+خدمت به محرومین و مستضعفین+ توزیع عادلانه ثروت و منابع ملی+ خدمت به آحاد جامعه+ مقابله با فساد+ قانونمداری و عدالت در قوانین و مقررات+ عدالت در برخورد و رفتار
	مهربانی	عشق به مردم+ همدلی و همدردی با مردم + تلاش برای رفع مشکلات +تلاش برای رفاه عمومی+نوع دوستی
	شجاعت	شجاعت در گفتار+دشمن هراسی+شجاعت در عمل+حضور شجاعانه در صحنه خدمت+مدیریت صحیح بحران ها+دچار شک و تردید نشدن+خطر پذیری
	اخلاص	نیت خالص داشتن+ اخلاص در عمل+خدمت بی منت و از سرادای و وظیفه+رعایت تقوا در خدمت+ همسوئی اءتقادات و عمل+مسئولیت پذیری
	صداقت	صداقت در عمل+ صداقت در گفتار+امانتداری و پاک دستی+حفظ بیت المال+عمل به وعده ها
	مدیریت و کار جهادی	تلاش گری+خستگی ناپذیری+کار و تلاش شبانه روزی+خودباوری و اعتماد به نفس داشتن+عبور از موانع+جدیت در کارها+پرهیز از ناامیدی+صبر و استقامت
	تدبیر و حکمت	وحدت آفرینی+آینده نگری+دشمن شناسی+حرکت مدبرانه+اندیشه ورزی+هدف مندی+پرهیز از اختلاف و تفرقه+تمیز حق از باطل

باتوجه به آنکه شبکه مضامین، ابزاری برای تحلیل هستند، نه خود تحلیل؛ ابتدا تارنمایی از مضمون‌ها را در قالب شبکه‌های مختلف تنظیم و الگوی خلاصه شده نهایی طراحی گردید. برای رعایت اختصار و عدم تکرار مطالب، در این مجموعه از ذکر مضمون‌ها و شبکه مضامین اجتناب و در قالب شکل خلاصه‌ای از آن ارائه می‌شود.

شکل ۱: ساختار مضمون‌ها

در ادامه با استفاده از ضریب کاپا کوهن پایایی داده‌های بدست آمده مورد بررسی قرار گرفت؛ مقدار محاسبه شده بالاتر از ۰/۸ بود که حاکی از اعتبار قابل قبول و توافق بین کدگذاران است. سپس با بهره‌گیری از نظر خبرگان و روش دلفی؛ اعتبار مفاهیم و کدها بررسی شد. در دور نخست، میزان توافق خبرگان درباره ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها مشخص شد. سپس پرسشنامه دور دوم تنظیم شد؛ و از پاسخ‌دهندگان خواسته شد چنانچه نظرشان با میانگین نظرات بدست آمده سایر خبرگان مطابقت ندارد، به تعدیل یا توجیه تفاوت نظر خود با نتایج دور اول پردازند و نظر صریح خود را درباره هر یک از مؤلفه‌ها بیان کنند. سپس براساس نظر خبرگان اصلاحات لازم انجام؛ و پرسشنامه‌ای تهیه و در اختیار آنها قرار داده شد. سپس با استفاده از آزمون دوجمله‌ای در سطح اطمینان ۹۵٪، مؤلفه‌ها بررسی و مورد تأیید قرار گرفت؛ و الگوی سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم به صورت شکل ۲ طراحی گردید.

شکل ۲: الگوی پژوهش

این الگو شامل مجموعه‌ای از عوامل ترغیب‌کننده انگیزه خدمت عمومی (ورودی الگو)، عوامل زمینه‌ای (عوامل تأثیرگذار بر تمایل افراد برای خدمت به مردم) و ابعاد خدمت‌گزاری و خدمت به مردم در سیره و منش شهید سلیمانی می‌باشد.

الف) عوامل ترغیب‌کننده: انگیزه افراد برای خدمت به جامعه ریشه در انگیزه‌ها و عواملی دارد که آنها را به خدمت به عموم علاقمند می‌نماید؛ این عوامل در قالب سه نوع از انگیزه‌های اشتیاقی، منفعت‌طلبی، فضیلت‌گرایی شناسایی شدند. لذا قبل از پرداختن به سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم، بهتر است این عوامل و انگیزه‌ها شناسایی و تبیین گردد.

منفعت‌طلبی: این انگیزه هم در جهت تأمین منافع فردی و هم در جهت تأمین منافع جمعی قرار می‌گیرد؛ لذا تزاخمی میان این دو وجود ندارد. با این وجود گاه شرایطی پیش می‌آید که مصالح فرد و جامعه در تنازع با یکدیگر قرار گرفته و یا اینکه افراد منافع و مصالح خود را برتر دانسته و در جهت تأمین و حداکثرسازی منافع فردی هستند، از منافع عمومی حمایت کرده و به ارائه خدمت به مردم می‌پردازند.

فضیلت‌گرایی: اشاره به فضائلی دارند که دارای ارزش ذاتی بوده و ابزاری نیستند؛ بلکه بخشی از حیات طیبه می‌باشند. در این دسته از انگیزه‌ها، افراد بدنبال اغنای ابعاد معنوی وجود خود و شکوفایی استعدادهایی بوده که بالقوه واجد آن هستند و به دنبال آن می‌باشند که چیزهایی را بدست آورند که بر بهره‌جویی‌شان بیافزاید و به کمال و سعادت دست یابند. لذا به خدمت به مردم روی می‌آورند.

انگیزه‌های اشتیاقی: دربرگیرنده انگیزه‌هایی است؛ که فرد به دلیل علاقه به ذات عمل و لذتی که از انجام آن می‌برد به آن می‌پردازد. تأمین منافع عمومی و خدمت به مردم برای برخی از افراد دارای لذت فراوانی می‌باشد به طوری که تمایل دارند منافع شخصی‌شان را نادیده بگیرند. این دسته از افراد به دلیل هویت و ذات خدمت‌گزاری به انجام آن علاقمند می‌باشند.

ب) عوامل زمینه‌ای: مجموعه خاصی از شرایطی که در یک زمان و مکان خاص پدید می‌آیند تا مجموع اوضاع و احوال یا

شرایطی را به وجود آورند که اشخاص یا افراد (گروه‌ها) با عمل و تعامل‌های خود به آنها پاسخ دهند. انگیزه افراد برای خدمت به مردم همانند سایر انگیزه‌ها و گرایش‌ها تحت تأثیر عوامل و متغیرهای بستری و زمینه‌ای می‌باشد. مبتنی بر یافته‌ها تمایل و انگیزه افراد برای خدمت به مردم تحت تأثیر جهان بینی توحیدی-اسلامی، ایدئولوژی و نظام ارزشی افراد قرار گرفته و معنای جدید از خدمت‌گزاری در مکتب شهید سلیمانی را ارائه می‌دهد.

جهان بینی توحیدی-اسلامی: نوع برداشت و طرز تفکری که یک مکتب درباره جهان و هستی عرضه می‌نماید، زیرساز و تکیه‌گاه فکری آن مکتب به شمار می‌رود؛ این زیرساز و تکیه‌گاه را اصطلاحاً "جهان‌بینی" می‌نامند. در جهان‌بینی اسلامی نگاه اسلام به انسان، به علم، به زندگی بشر، به عالم طبیعت و به عالم وجود، نگاهی است که معرفت‌نویسی را در اختیار انسان می‌گذارد. (مقام معظم رهبری، دیدار با جمعی از اساتید دانشگاه، ۱۳۸۳/۹/۲۶) در این جهان‌بینی؛ نیازهای فطری و گرایش‌های اصیل انسانی به معبود و محبوب حقیقی، قوی‌ترین عامل بروز و ظهور رفتارهای شایسته و پسندیده بوده؛ و ارزش‌های معنوی، ایمان به خدا و اعتقاد به این مسئله که خدمت‌گزاری به بندگان خدا؛ موجب سعادت در دنیا و آخرت می‌گردد؛ انگیزه اصلی در پذیرش مسئولیت‌ها و وظایف می‌باشد.

ایدئولوژی و نظام ارزشی: یک تئوری کلی، یک طرح جامع و هماهنگ و منسجم است که در آن، خطوط اصلی و روش‌ها، باید‌ها و نباید‌ها، خوب‌ها و بد‌ها، هدف‌ها و وسیله‌ها، نیازها و دردها و درمان‌ها، مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها مشخص گردیده و منبع الهام تکلیف‌ها و مسئولیت‌ها برای همه افراد قرار می‌گیرد. در ایدئولوژی اسلامی که خاستگاه اصلی آن فطرت انسان می‌باشد، هدف اصلی دستیابی انسان به کمال و سعادت همگان است. لذا متعلق به یک طبقه، گروه و قوم خاص نبوده و از همه انسان‌ها حمایت می‌نماید. (ج‌سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم: مجموعه مضمون‌ها در قالب شبکه‌ای متشکل از هشت مضمون تنظیم شد. اخلاص: اخلاص یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین فضیلت‌های اخلاقی است که انسان به آن نیاز دارد. حقیقت اخلاص، انجام‌دادن عمل برای خدا و به انگیزه تقرب به اوست. شهید سلیمانی به شدت از هیاهو و خودنمایی پرهیز می‌کردند و هیچ‌گاه به دنبال مطرح کردن خود نبودند و فقط در جهت تقرب به خداوند متعال قدم برمی‌داشتند. آن شهید بزرگوار خدمت به بندگان خدا را قویترین ابزار تقرب الی‌الله می‌دید؛ و بدون هیچ چشم‌داشتی و فقط در جهت کسب رضایت خداوند پای در میدان خدمت می‌گذاشتند و با منش و رفتار خود خدمت خالصانه به مردم را به همگان یادآوری نمود. در مکتب شهید سلیمانی، مردم‌داری و خدمت به عموم انسان‌ها اصل است و مسیر معراج از طریق خدمت به مردم می‌گذرد.

ایثار: ایثار مقدم شمردن منافع دیگران بر منافع فردی است. ایثار و فداکاری از شاخص‌های اصلی شخصیت شهید سلیمانی در خدمت به مردم می‌باشد. مقام معظم رهبری نیز به این ویژگی برجسته شهید سلیمانی اشاره نموده‌اند: «روحیه‌ی فداکاری و نوع‌دوستی داشت، یعنی برایش این ملت و آن ملت و مانند اینها مطرح نبود؛ نوع‌دوست بود، واقعاً حالت فداکاری برای همه داشت. (مقام معظم رهبری، دیدار با دست‌اندرکاران مراسم سالگرد حاج قاسم سلیمانی، ۱۳۹۹/۹/۲۶)

مهربانی: برکسی پوشیده نیست که سردار سلیمانی به دنبال حمایت از هر مظلومی در منطقه و عالم بود، و در دفاع از مظلومان و خدمت به انسان‌ها در هر نقطه از جهان لحظه‌ای از پا نمی‌نشستند. تلاش‌های سردار سلیمانی در جهت نجات مردم مظلوم جهان و نفی ستمگری‌ها و ظلم معنای جدید از خدمت را ارائه می‌دهد. ایشان بارها و بارها از عشق و محبت خود به مردم سخن به میان آورده و خدمت و دفاع از آنها را افتخار خود می‌دانند و می‌فرمایند: «افتخارم این است که سرباز صفر بر سر پست دفاع از ملتی باشم که امام خمینی فرمود: جانم فدای آنها باد». عشق به انسان‌ها در مکتب شهید سلیمانی محدود به مرزها نبود «او به مردم و همه‌ی مظلومان عالم عشق می‌ورزید.

شجاعت: از ویژگی‌های بارز شهید سلیمانی شجاعت توأم با تدبیر ایشان است. او مردی نستوه و خستگی ناپذیر بود، که از هیچ مشکلی نهراسید و هیچ‌گاه دچار رخوت و سستی و رکود نشد؛ حاج قاسم از دفاع مقدس تا پایان عمر با شجاعت به دل خطر می‌رفت، (مقام معظم رهبری، دیدار با مردم قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) و آنچه که برایش مهم بود؛ حفظ و دفاع از حقوق و منافع ملی بدون هیچ ملاحظه و هراس بود. حاج قاسم «به دهان خطر می‌رفت اما جان دیگران را تا می‌توانست حفظ می‌کرد؛ مراقب جان نزدیکانش، اطرافیانش، سربازانش، همکارانش در ملت‌های دیگر که در کنار او بودند؛ بود. (بیانات مقام معظم رهبری، دیدار با مردم قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

تدبیر و حکمت: دو ویژگی که از حاج قاسم که حضرت آقا بر آن تصریح خاص کرده‌اند، شجاعت و تدبیر این شهید بزرگوار است؛ (خانی و محمدی، ۱۳۹۸، ۱۷) که از او شخصیتی بی‌بدیل در عرصه خدمت به منافع عموم ساخته بود. «این شجاعت و تدبیر توأمان، فقط در میدان نظامی هم نبود، در میدان سیاست هم همین‌جور بود» با توجه به آنکه حاج قاسم پیرو ولایت فقیه بود و خط قرمز قطعی او انقلاب و انقلابی‌گری بود، در مسائل داخل کشور... اهل حزب و جناح و مانند اینها نبود «مقام معظم رهبری، دیدار با مردم قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸» این شهید بزرگوار امور را با تدبیر دنبال می‌کرد، رویه و رویکردی حل‌المسائلی در امور مختلف داشت، دقیق و بجا تصمیم می‌گرفت و آنگاه عمل می‌کرد.

عدالت: عدالت خواسته‌ی یک جماعت خاصی از مردم یا اهل یک کشور و اهل یک ملت نیست؛ خواسته‌ی طبیعی و تاریخی همه‌ی آحاد بشر در طول تاریخ بشریت است. (مقام معظم رهبری، در سالروز میلاد حضرت علی^(ع)، ۱۳۸۷/۴/۲۶) اگرچه تأمین عدالت عام و شامل، متوقف بر زیر ساخت‌هاست، اما این‌جور نیست که وجود این زیر ساخت‌ها لزوماً به معنای استقرار عدالت باشد... آنچه عدالت را تضمین می‌کند، انسان معتقد جازم عازم باراده‌ی خداترس است. (مقام معظم رهبری، دیدار رئیس و مسئولان قوه‌ی قضائیه، ۱۳۸۸/۴/۷) شهید سلیمانی شخصیتی شجاع و خدا ترس بود که عمل به تکلیف الهی و رعایت حقوق مردم را همیشه مدنظر داشت؛ و با حرکت در مسیر عدالت، به جهانیان نشان داد که نظریه‌ی سوسیال دموکراسی و مکاتب مادی، در حل مشکلات و پرکردن شکاف بین فقیر و غنی و بهره‌مند شدن مردم جهان از مواهب مادی، راه به جایی نخواهد برد؛ و تنها نسخه‌ی درمان جامعه‌ی بشری، اسلام ناب محمدی^(ص) است.

صداقت: صداقت و راستی از خصوصیات عالی اخلاق انسانی است که در آموزه‌های اسلامی جایگاه ویژه‌ای داشته و از زمینه‌های اساسی ارجمندی و نیک‌بختی انسان شناسایی شده‌است. بعد دیگری که از تجزیه و تحلیل داده‌ها برمی‌آید مسئله صداقت در همه ابعاد وجودی و رفتاری شهید سلیمانی می‌باشد. شهید سلیمانی در گفتار و عمل مقید به این مهم بودند و می‌گفتند که ما باید به وعده خودمان صادق باشیم و از خدا طلب کنیم، بتوانیم صداقت خودمان را به ملت‌مان اثبات کنیم.

مدیریت و کار جهادی: خدمت به مردم وظیفه‌ای سنگین و ارزشمند است که نیازمند سعی و تلاش مضاعف و شبانه‌روزی، سخت‌کوشی و استقامت می‌باشد. لذا «در زمینه‌ی خدمت، کار را باید جهادی کرد... کار جهادی یعنی از موانع عبور کردن، موانع کوچک را بزرگ ندیدن، آرمان‌ها را فراموش نکردن، جهت را فراموش نکردن، شوق به کار...» (مقام معظم رهبری، دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۲/۶/۶) شهید سلیمانی در راه خدمت به اسلام و مسلمین و منافع ملی؛ به صورت شبانه‌روزی تلاش نموده و لحظه‌ای از پا ننشستند. لذا مدیریت و کار جهادی از شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در خدمت به مردم می‌باشد.

۵. نتیجه‌گیری

توصیف رهبر معظم انقلاب آیت‌الله خامنه‌ای از شهید قاسم سلیمانی به «مکتب»، نشان از شخصیت بزرگ و غنای ابعاد وجودی

ایشان دارد. این مکتب به ما نشان داد خدمت به مردم و خدمتگزاری زمینه‌ساز رشد انسان به سوی الله است. با توجه به گستردگی و جامعیت مکتب شهید سلیمانی امکان مطالعه همه ابعاد این مکتب میسر نمی‌باشد. لذا در این مقاله سعی شده با بررسی سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم، راهنمای عملی برای مسئولین و کارگزان نظام جمهوری اسلامی که وظیفه اصلی آنها خدمت به مردم است، فراهم گردد. در این مقاله ابتدا ادبیات خدمت و خدمت‌گزاری، خدمت به مردم در دین مبین اسلام و منظومه فکری مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفت. سپس مجموعه بیانات مقام معظم رهبری در خصوص شهید سلیمانی، مجموعه سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های انجام شده با شهید سلیمانی و خاطرات و مصاحبه‌های شخصیت‌هایی که آشنا با سیره عملی آن شهید بزرگوار بودند؛ با به‌کارگیری روش تحلیل مضمون تجزیه و تحلیل شد؛ و الگوی انگیزه خدمت عمومی در مکتب شهید سلیمانی طراحی گردید. در این الگو مضامینی وجود دارد که به‌عنوان ورودی الگو ایفای نقش می‌نمایند؛ و شکل‌دهنده و ترغیب‌کننده خدمت به مردم و خدمت‌گزاری می‌باشد. این عوامل در ۳۳ مضمون پایه، ۸ مضمون سازمان‌دهنده و سه مضمون فراگیر انگیزه‌های اشتیاقی (عدالت‌گستری، وطن-دوستی، گرایش‌ات اجتماعی)، منفعت‌طلبی (تأمین نیازهای مادی، فزون‌خواهی، ریاست‌طلبی) و فضیلت‌گرایی (سعادت‌خواهی و کمال-جویی) دسته‌بندی شدند. خدمت به مردم در سیره و منش شهید سلیمانی ریشه در عواملی و بسترهایی دارد که قبل از پرداختن به مسئله خدمت به مردم در مکتب آن شهید بزرگوار ضرورت دارد این عوامل زمینه‌ای و بسترساز مورد شناسایی قرار گیرند. در الگوی طراحی شده، این مضامین شامل ۵۴ مضمون پایه و ۹ مضمون سازمان‌دهنده می‌باشند؛ که در دو دسته مضمون فراگیر جهان‌بینی توحیدی-اسلامی (تکریم انسان، تعالی اسلام، آخرت‌گرایی، خدامحوری، حق‌گرایی، دین‌مداری) و ایدئولوژی و نظام ارزشی (انقلابی‌گری، ولایت-مداری، ارزش‌های اخلاقی و دینی) دسته‌بندی گردیدند. در نهایت اجزا و ابعاد خدمت به مردم در سیره و منش شهید سلیمانی در قالب ۸ مضمون ایثارگری و فداکاری، عدالت، شجاعت، اخلاص، تدبیر و حکمت، مهربانی، صداقت، مدیریت و کار جهادی که هسته مرکزی آن‌ها همان خدمت به مردم در مکتب شهید سلیمانی می‌باشد، گروه‌بندی گردیدند.

۶ منابع

الف- فارسی

- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۸۵) من لا یحضر الفقیه، مترجم: سید صدرالدین بلاغی، دار الکتب الاسلامیه، قم.
- الهامی نیا، علی اصغر. (۱۳۷۹)، اخلاق عبادی، قم: انتشارات افق فردا.
 - آخوندی، مصطفی. (۱۳۹۷)، شمیم خدمت؛ میقات حج، ۱۰۵، صص ۳۴-۷.
 - بهمنی، اکبر. موسوی داودی، سید مهدی. رجبی، علی اصغر (۱۳۹۹) تبیین مولفه‌های خدمت‌گزاری در سازمان مبتنی بر اندیشه امام خمینی (ره)، پژوهش‌های سیاست اسلامی، (۱۸)، ۸، صص ۳۱۳-۲۹۸
 - ترک‌زاده، جعفر. زینعلی، فاطمه (۱۳۹۱) بررسی مقایسه‌ای رویکردهای غربی و اسلامی به انگیزش: به سوی توسعه دانش بومی، اسلام و مدیریت، (۲)، ۱، صص ۳۰-۷
 - تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۹۵) غرر الحکم و درر الکلم، موسسه فرهنگی دار الحدیث، قم، چاپ هشتم
 - حسنگلی پور، حکیمه. امیری، مجتبی. پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۶)، توسعه مدل ارزشیابی خط‌مشی نگهداشت اثربخش اعضای هیئت علمی در آموزش عالی، مدیریت دولتی، (۳)، ۹، صص ۵۱۶-۴۸۹.
 - حکیمی، محمد؛ حکیمی، محمدرضا؛ حکیمی، علی (۱۳۹۵) الحیاه، مترجم: احمد آرام، دلیل ما، تهران، چاپ دوازدهم.
 - حکیمی، عبدال مؤمن (۱۳۹۷). تبیین خدمت‌رسانی در کلام و سیره معصومین، مطالعات حدیث پژوهی، (۵)، ۳، صص ۲۷-۱.
 - حمیدی‌زاده، علی. طهماسبی، رضا. میرزایی، اشرف. (۱۳۹۵) بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه خدمت عمومی. فصلنامه علمی-پژوهشی مدیریت سازمان‌های دولتی، (۴)، ۲، صص ۵۱-۶۶.
 - خامنه‌ای، سید علی؛ سایت مقام معظم رهبری. <http://www.khamenei.ir>
 - خانی، علی. محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۹)، بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مطالعات راهبردی بسیج، (۸۶)، ۳۳، صص ۳۸-۵.
 - دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷) لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران.
 - رودباری، حسنعلی؛ رفیعی پور، مهدی (۱۳۹۱). ارزش خدمت پلیس به مردم از نظر اسلام، فصلنامه توسعه مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، (۴)، ۲۷، صص ۱۱۲-۸۳.

- زارعی، محمدحسین. نجارزاده هنجنی، مجید (۱۳۹۶) مفهوم خدمات عمومی و تحول آن در پرتو دکترین کارکرد عمومی، پژوهش حقوق عمومی، ۱۹(۶۵)، صص ۱۵۶-۱۳۵.
- عابدی جعفری، حسن. تسلیمی، محمدسعید. فقیهی، ابوالحسن. شیخزاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین، روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی، ۵(۲)، صص ۱۹۸-۱۵۱.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۹۳) اصول کافی، مترجم: حسین استادولی، تهران، دارالثقلین، جلد دوم، چاپ چهارم.
- قاینی، شاه محمد؛ محفوظ، حسین (۱۳۹۲) صحیفه الرضا(ع)، مترجم: مهدی انصاری قمی، نوید ظهور.
- محمدپور (۱۳۹۲) روش شناسی تحقیق کیفی: ضد روش (منطق و طرح در روش شناسی کیفی)، تهران: جامعه شناسان.
- محمدی ری شهری (۱۳۹۵) میزان الحکمه، مترجم: حمیدرضا شیخی، موسسه فرهنگی دار الحدیث، قم، چاپ پانزدهم.
- مجلسی، محمدباقر بن محمد تقی (۱۳۸۶) بحار الانوار، تهران، اسلامیه، چاپ پنجم.
- معین، محمد (۱۳۹۱) فرهنگ فارسی، جلد اول (آ-خ)، چاپ بیست و هفتم، تهران: انتشارات امیرکبیر
- مؤمنی، منصور. فعال قیومی، علی (۱۳۹۶). تحلیل آماری با استفاده از SPSS، تهران: فرشویه، چاپ یازدهم.
- شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۳۸۷) نهج البلاغه امیرالمومنین علی (ع)، مترجم: محمد دشتی، الهادی، قم، چاپ سی و دوم

ب- انگلیسی

- Attride-Stirling, J.(2001),“Thematic Networks:An Analytic Tool for Qualitative Research”,Qualitative Research,Vol. 1,No.3,Pages:۳۸۵-۴۰۵
- Council Foundation.(2004).stewardship principles For Corporate Grantmakers.Committee On Corporate Grantmaking.